

Wójcik, Zbigniew J.

Konferencja nt. Potrzeby i metody badawcze w zakresie szkolnictwa doby Oświecenia

---

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 24/r1, 197-198

1979

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

**KONFERENCJA NT. POTRZEBY I METODY BADAWCZE W ZAKRESIE
SZKOLNICTWA DOBY OŚWIECENIA**

Konferencję, która odbyła się w Mogilanach pod Krakowem w dniach 5—7 IX 1978 r. zorganizował Zakład Dziejów Oświaty Instytutu Historii Nauki, Oświaty i Techniki PAN. Obrady odbywały się pod przewodnictwem prof. Kamilli Mrozowskiej (UJ) i prof. Józefa Miąso (IHNOiT PAN). W spotkaniu uczestniczyło ponad 50 osób z różnych ośrodków naukowych kraju, a także historyk oświaty z Francji — dr Dominique Julia.

Zgodnie z założeniami przedstawiono na konferencji referaty, stanowiące wstęp do bardzo wnikliwej dyskusji. Otwarcia sesji dokonał prof. J. Miąso, po czym wygłoszono następujące referaty: prof. Kamilla Mrozowska — *Z problematyki badań nad działalnością Komisji Edukacji Narodowej*; dr Dominique Julia — *Badania nad szkolnictwem we Francji*; doc. Stanisław Salmonowicz — *Podstawy prawne funkcjonowania systemu oświatowego KEN*; prof. Władysław Maria Grabski — *Podstawy ekonomiczne funkcjonowania systemu oświatowego KEN*; prof. Mirosława Chamcówna — *Specyfika badań nad działalnością szkół głównych*; dr Kalina Bartnicka — *Znaczenie badań biograficznych*; doc. Czesław Majorek — *Problem badań nad programami nauczania i ich realizacją*; dr Irena Szybiak — *Problemy badań nad szkolnictwem średnim*; doc. Stanisław Litak — *Problemy badań nad szkolnictwem parafialnym*. Na zakończenie prof. Miąso dokonał podsumowania obrad.

Organizatorzy konferencji zakładali, że spotkanie przyczyni się przede wszystkim do wytyczenia dróg poznania społecznych uwarunkowań rozwoju oświaty w XVIII w. w Polsce. Znalazło to wyraz zarówno w wystąpieniu prof. Miąso, otwierającego sesję, jak i w podstawowym referacie prof. Mrozowskiej, postulującym konieczność prowadzenia dalszych, pogłębionych badań nad działalnością Komisji Edukacji Narodowej przy szerszym wykorzystaniu analiz porównawczych nad rozwojem oświaty w XVIII w. w innych krajach. Próba realizacji tego kierunku badań było omówienie stanu badań nad dziejami szkolnictwa francuskiego.

Niemal wszystkie referaty, w mniejszym lub większym stopniu, omawiały problemy dziejów organizacji nauki i szkolnictwa wyższego w Polsce. Duże znaczenie miały wystąpienia doc. Salmonowicza i dra Grabskiego, poruszające zagadnienia legislacyjne i ekonomiczne działalności Komisji Edukacji Narodowej. Mimo obszernej literatury przedmiotu pierwszy z referatów w nowatorski sposób nakreślił całość kształt ustaw, określających organizację oświaty w Polsce w latach 1773—1795 a ponadto przytoczył dane o organizacji szkolnictwa w innych krajach europejskich w drugiej połowie XVIII w. Drugi z referentów przedstawił ogólny pogląd na całość kształt finansowania oświaty i nauki w okresie KEN, a w tym także sposoby wykorzystania dochodów z dóbr pojezuickich.

Problemy historii nauki rozwinięte zostały szeroko w referatach prof. Chamcówny i dr Bartnickiej. Pierwsza z referentek, analizując potrzeby uwzględnienia specyfiki szkół wyższych, stwierdziła, że reformę edukacji warunkowały przede wszystkim następujące czynniki: 1) potrzeby szkolenia nauczycieli, lekarzy, mierniczych; 2) konieczność kierowania szkolnictwem niższych szczebli; 3) rozwinięcie pracy naukowej nauczycieli akademickich. Prof. Chamcówna stwierdziła, że twórczość kadry nauczającej w szkołach wyższych nie miała w praktyce większego znaczenia¹. Natomiast dr Bartnicka — nie negując potrzeby nowych monografii szczególnie zasłużonych działaczy KEN — zwróciła uwagę na konieczność opracowania biografii

¹ Sądu tego nie da się obecnie podtrzymać. Zarówno profesorowie Szkoły Głównej Koronnej, jak i Szkoły Głównej Litewskiej pozostawili po sobie bardzo ważne dorobek naukowy, drukowany w Polsce i za granicą. Wiele materiału na ten temat opublikowano w „Studiach i Materiałach z Dziejów Nauki i Techniki”, „Pracach Muzeum Ziemi” i innych periodykach.

określonych grup zawodowych (nauczycieli szkół wyższych i średnich, członków Towarzystwa do Ksiąg Elementarnych itp.).

Pozostałe 3 referaty dotyczyły w mniejszym stopniu zagadnień organizacji szkolnictwa wyższego i badań naukowych w Polsce XVIII w. Doc. Majorek zwrócił uwagę na niedoceniecie przez badaczy roli osiągnięć ówczesnego przyrodznawstwa w procesie edukacyjnym. O potrzebach prawidłowej oceny wpływu szkół głównych na rozwój szkolnictwa średniego mówiła dr Szybiak. Natomiast doc. Litak analizował wkład wykształconego kleru (zwłaszcza Wielkopolski i Ziemi Płockiej) do rozwoju szkolnictwa parafialnego. Wskazał on na ogromne znaczenie archiwaliów, stanowiących rezultat wizytacji parafialnych. Uwypuklałam właśnie ten moment, gdyż wiadomo, iż na wielu plebaniach gromadzono zbiory przyrodnicze. Tym samym otwierają się możliwości znacznego poszerzenia naszej wiedzy o kulturze umysłowej Polski XVIII w.

Dyskusja po wystąpieniach poszczególnych referentów była niezwykle owocna. Zwracano m. in. uwagę na konieczność ponownej analizy literatury używanej naówczas w szkołach w celu zbadania recepcji istotnych elementów europejskiej myśli naukowej XVIII w. (doc. I. Stasiewicz-Jasiukowa); ustalenie wpływu Szkoły Głównej Koronnej na kształtowanie się ówczesnej elity umysłowej (doc. R. Dutkova); na sprawy rozwoju nauk przyrodniczych i recepcji nowożytnej myśli naukowej w publikacjach kadry nauczającej (doc. Z. J. Wójcik); na konieczność szerszej analizy porównawczej szkolnictwa polskiego (prof. J. Miąso, prof. J. Maternicki, dr W. M. Grabski, doc. W. R. Wołoszyński, doc. S. Salmonowicz, prof. M. Chamcówna, prof. M. Mitera-Dobrowolska); dokładniejszej analizy rozwoju nauki i szkolnictwa, m. in. na Pomorzu (doc. L. Mokrzecki); działalność kolonii akademickich (doc. S. Litak); działalność KEN w 1794 r. (dr A. Woltanowski); rolę Biblioteki Załuskich (mgr J. Kozłowski) i pijarskiego Collegium Nobilium w życiu umysłowym wczesnego Oświecenia (mgr M. Kinowska) itp. Uwypukliłam zaledwie niektóre wystąpienia, mające ścisły związek z dziejami nauki.

Prof. Miąso — podsumowując obrady — powiedział, że dyskusja wykazała potrzebę opracowania monografii dziejów szkolnictwa w Polsce okresu Oświecenia na szerokim tle uwarunkować społecznych oraz w konfrontacji z ówczesną sytuacją na Zachodzie. W takim ujęciu KEN jest ogniwem rozwoju oświaty i nauki, jednym z elementów rozwoju kulturalnego Polski. Realizacja wzmiankowanych postulatów, wymaga, rzecz zrozumiała, szeregu posunięć, zmierzających do dokładniejszego opracowania bazy źródłowej (publikacja źródeł, bibliografie, biografie itp.). Prace takie zostaną podjęte przede wszystkim w Zakładzie Historii Oświaty IHNOiP PAN. Jest nadzieja, że w najbliższych latach postulaty — przedstawione na konferencji w Mogilanach — znajdą swe odbicie w syntezie osiągnięć szkolnictwa polskiego XVIII wieku.

Zbigniew J. Wójcik
(Warszawa)

**DZIEJE POLSKICH, ROSYJSKICH I RADZIECKICH BADAŃ POLARNYCH
(III SYMPOZJUM POLSKO-RADZIECKIE)**

W dniach 26—28 września 1978 roku odbyło się III Sympozjum Polsko-Radzieckie poświęcone wzajemnym kontaktom w naukach o Ziemi. Pierwsze Sympozjum obradowało w Polsce w 1969 r., następne w Leningradzie w 3 lata później. Dwa poprzednie Sympozja obejmowały problematykę bardzo szeroką, zarówno jeśli chodzi o zasięgi chronologiczny i terytorialny, jak również o zakres tema-